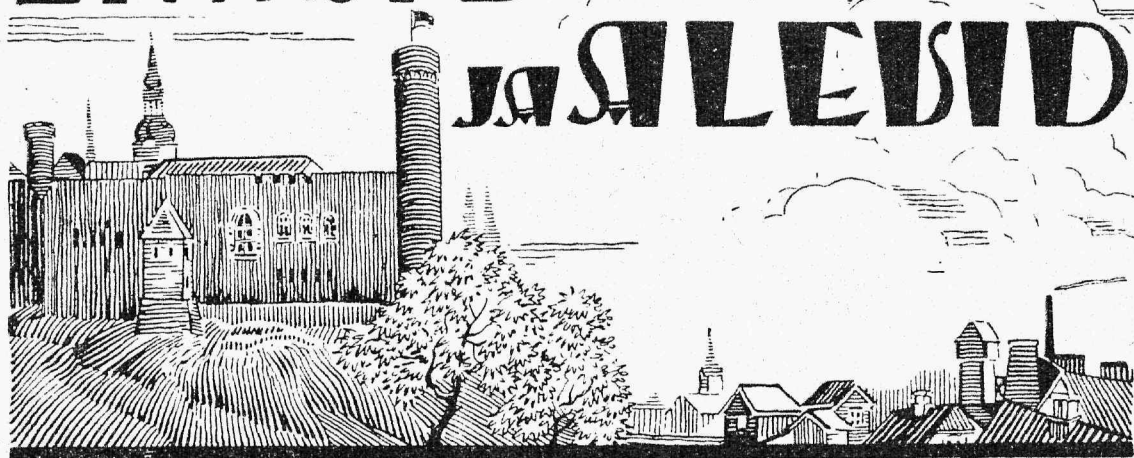

LINNAD JA LEEDID

«EESTI LINNADE LIIDU HÄALEKANDJA»

Väljaandja: Eesti Linnadeliit, Tallinnas. Vastutav toimetaja: V. Smetanin.
Toimetus ja talitus: Eesti Linnadeliit, Tallinn, Pikk 6.

Ilmub 10 korda aastas.

VIII aastakäik.

Numbri hind 25 senti.

Nr. 3

29. juunil

1935

SISU.

Siseministeeriumi Omavalitsusteosakonna
inspektor Kaarel Heiste 60-aastane.

Uuendusi hoolekande alal — *F. Vellner.*

Leedu omavalitsuste majanduslikust seisundist — *L. Kahkra.*

Lääne-Euroopa linnade välisilme keskajal — *O. Angelus.*

Kroonika.

LINNAD JA ALEVID

EESTI LINNADELIIDU HÄÄLEKANDJA

Väljaandja: Eesti Linnadeliit, Tallinnas --- Vastutav toimetaja: V. Smetanin

№ 3

VIII RASTAKÄIK

Toimetus ja talitus: Eesti Linnadeliit, Tallinn,
Pikk 6, telefon 431-58.

Ilmub 10 korda aastas.

Numbri hind 25 s.

29. juunil

1935

Siseministeriumi Omavalitsusteosakonna inspektor Kaarel Heiste 60-aastane.

Kaarel Heiste (endise nimega Hendrikson) 60-aastane? Mees täis tugevat tervist, täit töøjõudu ja -tahet, huumoriküllast elurõõmu!

Paljudele ta rohkearvulisist sõpradest on see üllatuseks. Ja küllap vist talle endalegi?

Nii raskusutavana näib, et K. Heiste' elutee on jõudnud sellise aukartustäratava tähiseni.

On isegi nagu veidi kadedustäratav, et elumured ja -tormid pole jätnud jälgi selle tüsedale töömehe alati-nooruslikule olemusele.

Kuid paraku — „kiri ei valeta“!

Sangaste kog. sünniregistris seisab, et K. Heiste sünd. 26. juunil 1875 Keeni vallas. Seega on 60-aastase sünnipäeva mälestamine igati õigustatud.

Õppis K. Heiste Sangaste kihelkonnakoolis, Valga linnakoolis ja Tartu Hugo Treffner'i gümnaasiumis.

20-aastase noormehe-
na alustas K. Heiste 1895. a. omavalitsus-
teenistust. 1895.—1908. a. oli vallasekret-
täri abi, hiljem valla- ja kohtusekretär
Löve, Jõgeva, Härjanurme ja oma kodu-
Keeni vallas. 1908. a. siirdus Venemaale,
kus leidis teenistust kaubandusettevõtteis
raamatupidamise alal. Opteerudes kodu-
maale, astus K. Heiste 9. aprillil 1921 tee-

nistusse Siseministeriumi Omavalitsus-
asjade-peavalitsusse ja sellest ajast peale
on ta olnud peaaegu pidevalt lähedal me
omavalitsus-, eriti linnaasjade juhtimisel.
Ainult 1926. a. oli ta lühikest aega —
aprillist novembrini — perekonnaseisu-
aktide arhiivi juhataja.

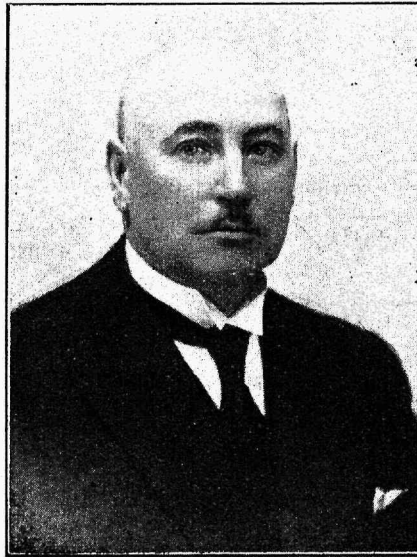
Alates 1. aprillist 1935, peale uute koos-
tiste kinnitamist, on ta Siseministeriumi

Omavalitsusteosakonna
inspektoriks, kus tema
järelevalvele kuuluvad
linnaasjad.

Kõigil omavalitsuste-
gelasil, kel on olnud kok-
kupuuteid K. Heiste'ga,
hindavad tõsiselt ta
suuri teadumusi oma
tööalal, kuid samuti
hinnatavad on ta sõbra-
likkus ja abivalmus
nende vastu, kes pöör-
duvad tema poole nõu
ja abi küsimistega.

Eriline põhjus on aga
õnnitella K. Heiste't
Eesti Linnadeliidul ja
ajakirjal „Linnad ja
Alevid“, sest sünnipäe-
valapse vastutusrikas
töö on kõige tihedamalt

seotud just me linnaomavalitsuste
ja linnategelastega. Seepärast teebki seda
erilise heameelega rohkearvuline linna-
tegelaskond ja soovib sünnipäevalapsele
tervist ja jõudu jätkata senise noorusliku
andumuse ja innuga oma viljakat tege-
vust me linnaomavalitsuste elu arenda-
misel ja nende tuleviku kindlustamisel.

Uuendusi hoolekande alal.

F. Vellner.

Siseministeeriumi Omava litsusteosakonna inspektor.

Hoolekandelise abi ümberkorraldamise küsimus on olnud meil päevakorral juba aastaid. Kehtiv hoolekandelise abistamise korraldus pole Hoolekandeseaduse kehtimahakkamisest saadik 1925. a. õieti kunagi leidnud täielikku heakskiitvat vastuvõttu ei hoolekannet teostavate asutiste ega ka teataval määral hoolekandelist abi vajajate hulgas.

1925. a. kehtimapanud Hoolekandeseadus püüdis haarata oma alla väga mitmekesiseid ja laialdasi alasid. See seadus püüdis korraldada niihästi laste, vanade, vigaste abistamist, kui ka tööpuuduse vastu võitlemist ja abistamist loodusõnnetuste puhul. Kõik need alad on aga omaette laialdase iseloomuga ja ulatusega ja seepärast on ka arusaadav, et teatud osas on seadus jäänud ainult paberlikuks normiks ja eeskirjaks.

1925. a. valitses meil üldiselt majanduslik tõusuaeg. Niihästi tööstuses kui ka kaubanduses ja põllunduses valitses optimistlik meeleolu ja tõusutendents. Eriti soodsad olid põllundussaaduste hinnad ja oli tundmata välisturgude puudus ja kaupade mahutamise raskus. Rahva sissetulek oli palju suurem ja samuti ühes sellega ka kodanikkude maksuvõime palju kõrgem. Niihästi fisk, omavalitsused kui ka eraettevõtted ja -asutised olid majanduslikult võrdlemisi heas seisundis, kuna tulud maksude ja teiste sissetulekute näol olid enam-vähem kindlustatud. Seetõttu ei paistnud tekitavat suuri ja ülepeaasmatuid raskusi ka hoolekandelise abistamise korraldamine laiemal alusel, ehkki juba tol korral oli neid, kes kahtlesid selles, kui võrd suudavad hoolekannet teostavad asutised täita nende peale pandud ülesandeid ja kanda nende ülesannetega seotud kulusid.

Teisest küljest oli tol korral veel tugev kaugeleulatuvaid sotsiaalpoliitilisi uuendusi taotlev vool, kel oli ka tugev esindus rahvaesinduses. Seetõttu suudeti Hoolekandeseadus suruda läbi ka võrdlemisi laiaulatuslikuna ja „ülimoodsana“, arvestamata seda, kas selline ülimoodsaid sihtjooni ja kaugeleulatuvaid uuendusi taotlev seadus vastab meie oludele ning rahva ja riigi kandejõule.

Viimasaja sotsiaalsed ja majanduslikud nähted, eriti aga süvenev majandus-

lik kriis ja sellega kaasaskäivad teised sotsiaalsed pahed ja halbused on aga loonud hoopis teise olundi. Rahva üldine sissetulek kahanes aasta-aastalt ja ühes sellega langes ka kodanikkude maksuvõime. Niihästi riigi kui ka omavalitsuste sissetulekud näitasid aasta-aastalt kahanemistendentsi. Eelarved kuivasid iga aastaga ikka rohkem ja rohkem kokku, mõnes omavalitsuses isegi kuni 40—50%. Sejuures aga ei näidanud hoolealuste hulk ja kulutused hoolekande peale sugugi kahanemist, vaid hoopis vastupidi — suurenemist.

Hoolealuste arv Eestis oli 1926. a. 29 170 ehk 2,67% rahvaarvust, 1927. a. — 29 000 ehk 2,83%, 1928. a. — 31 970 ehk 3,02%, 1929. a. — 34 970 ehk 3,3% ja 1930. a. — 35 000 ehk 3,3%. Viimaseil aastail on aga hoolealuste arv veelgi suurenenud. Reljeefse näitena võiks tuua siinkohal veel asja selgituseks ühe Pärnumaa valla kulud hoolekande alal kuue aasta kestel, milline näitab selgesti, kuidas hoolekandekulud vallas järjekindlasti on tõusnud. Nimetatud vallas oli 1927./28. eelarveaastal hoolekandekulude protsent üldkulude summast 9,6, 1928./29. a. — 11,2, 1929./30. a. — 14,5, 1930./31. a. — 28,8, 1931./32. a. — 29,0 ja 1932./33. a. — 37,3. Seega on kuue aasta jooksul hoolekandekulud vallas kasvanud neljakordseks.

Hoolekandeseadusega on suurem osa hoolekandelise abi teostamisest pandud omavalitsusile, s. o. linna-, maa-, alevi- ja vallamavalitsusile, ja üks osa ka riigile, milline osa on aga võrdlemisi väike.

Keskmiselt langeb meil hoolekandekuludest elanikule 4 kr., millest omavalitsuste osa ei jagu kaugeltki ühtlaselt kõigile elanikele. Nii kulutasid linnaomavalitsused 1930./31. eelarveaastal 4 kr. 60 s., aleviomavalitsused 1 kr. 50 s., ajutised maavalitsused 25 s. ja vallaomavalitsused 94 s. ühe elaniku kohta aastas. 1930./31. a. kulutasid hoolekandele linnaomavalitsused 1 500 000 kr., ajutised maavalitsused 197 000 kr., alevivalitsused 48 000 kr. ja vallavalitsused 735 000 kr. Samal ajal kulutas riik hoolekandele aga 720 000 kr., kuna omavalitsuste kulutuste kogusumma võrdus 2 481 000 kr. Seega on

omavalitsuste kulutused hoolekandele kaugelt suuremad, kui riigi osa sel alal.

Nagu juba tähendatud ülal, on Hoolekandeseadus oma kehtivuseloleku aja kestel näidanud, et ta kaugeltki ei vasta ajanoodeile ja pole vastuvõetav me rahva ja riigi kandejõule. Võttes sõnasõnaliselt seaduse redaktsiooni ja püüdes täpselt täita kõiki seadusega pealepandavaid kohustusi, oleks omavalitsused juba ammu olnud laostunud. Tahes-tahtmata on omavalitsused olnud sunnitud piirama kulutusi hoolekande alal ja neid enam-vähem suruma oma eelarve raamesse. Seadus asetab õieti hoolealused paremasse seisundisse, kui seda on suurem osa me kehvemah rahvakihi esindajad. Pole mitte asjata väide, mis toodud sageli, et Hoolekandeseadus on asetanud idioodid, degenerandid ja ühiskonna teised pahelised elemendid palju paremasse seisundisse, kui seda on harilik kehvem kodanik.

Hoolekandeseaduses ettenähtud laialdased abiandmise võimalused on omakorda avaldanud demoraliseerivat mõju laialdasile hulgile, eriti aga nende kodanike kihtidele, kes püüavad elatuda võimalikult kaaskodanikkude kulul. Viimasel aastal on tekkinud teatud hoolealusteriing, kes on õppinud selgeks kõik abisaamise keerdkäigud ja on osanud tingida välja abi mitte ainult mitmelt omavalitsuselt, vaid peale selle veel eraorganisatsioonelt, kes teostavad hoolekandelist abistamist. Ja sellised kodanikud ei mõtlegi enam hakata teenima endale ülalpidamist omal käel, kuna nad on näinud ära, et palju lihtsam on elatuda ja lasta end pidada ülal ühiskonna kulul ja arvel.

Üheks suuremaks puuduseks Hoolekandeseaduses on hoolekandelise alluvuse segane ja mitteõnnelik lahendus. Need on §§ 19, 20, 21 jt., millised räägivad üldisest kohustusest ja asutisist, kes on kohustatud teostama hoolekannet ja hoolealusele andma abi. § 19 järgi saab hoolekandelist abi vajav isik abi sellelt omavalitsuselt, kelle piires ta alalist hoolekannet tarvitamata viimase kolme aasta jooksul viimati vähemalt üks aasta vahetpidamata alaliselt on elunenud. Kui sellist kohta pole, siis saab ta abi sellelt omavalitsuselt, kus ta kõige ennem on elunenud sama aja jooksul ja samul tingimusil. Hoolekandelise abistamise sidumine kodaniku alalise elukoha mõistega on aga tegelikus elus väga raskrakendatav. Kui linnades ja aleveis on elanikud registreeritud

vastavasis asutisist, siis maal ei registreerita, alates 1930. a. elanikke üldse, mispärast on otse võimatu teha kindlaks isiku alalist elukohta, kus ta elunenud teatud ajavahemikul. Hoolekandesead. §§ 20, 21 jt. alusel on esialgselt abistanud omavalitsusel õigus nõuda tagasi abistama kohustatud omavalitsuselt tehtud kulusid, kusjuures viimasel pole õigust keelduda katmast neid kulusid või vaielda nende suuruse ja otstarbekohasuse vastu, kui abistaja on pidanud kinni oma harilikest abistamisviisest ja seaduslikest abistamismäärust. Selle tagasinõudeõiguse alusel on tekkinud olund, kus üks omavalitsus määrab ja annab abi küllaltki kergel käel ja hakkab siis tehtud kulutusi nõudma teiselt omavalitsuselt tagasi. Eriti sagedad on sellised juhtumid ravikulude tagasinõude osas. Raviasutised võtavad küllaltki kergekäeliselt ravimisele isikuid, kel pole võimalust tasuda oma ravikulusid ja kuna asutis ise ei taha jätta neid oma kanda, siis hakatakse neid nõudma tagasi abistama kohustatud omavalitsuselt. Selle tagajärjel tekivad pikad protsessid ja vaidlused, millised kestavad aastaid ja milliseile kulutavad omavalitsused asjatult summasid. Ja lõpuks kui üks poolist kaotab, siis on summa kasvanud mitmetuhande kroonini, mille maksmine korraga käib omavalitsusele üle jõu ja millist summat pole nähtud ette ka eelarves. Hiljuti oli selline juhtum Läänemaal, kus lõpuks pikkade protsesside tagajärjel ühele vallale tuli tasuda haiglale ühe isiku ravikulusid üle 2000 kr. Ja sellega oli valla eelarve löödud segi mõneks aastaks ja valla majanduslik tegevus viidud ummikusse.

Sellised juhtumid pole aga üksikud, vaid nad on massilised, millised on paratamatult tingitud Hoolekandeseaduse puudulikkusest.

Suur segadus valitseb ka seaduses laste ja alaealiste hoolealuste hoolekandelise abistamise teostamises. Alaealiste vanuse määrad on väga erinevad mitmevõrguste abistamiste alal. Kujivõrd pealiskaudne ja mitteeluline on kehtiv seadus, näitab juba lihtne näide, kus raugaeaks on arvatud 60 aastat, mistõttu 60-aastased on õigustatud juba saama abi ühiskonnalt. Ometi aga samal ajal 60-aastane perekonnapea ei saa kaugeltki veel mõelda töö nurka viskamisele ja puhkuseleminekule, vaid on alles veel täies töömeheas. Selliseid suuremaid ja väiksemaid puudusi sisaldab Hoolekandeseadus

külluses ja on võimatu neid kõiki siinkohal loetella.

Hoolekandelise abistamise ümberkorraldamist ja Hoolekandeseaduse muutmist on nõutud mitmel poolt juba aastaid. Mõlema omavalitsusliidu, nii Eesti Linnadeliidu kui ka Eesti Maaomavalitsuste Liidu poolt, samuti ka üksikute omavalitsuste poolt on korduvalt juhitud tähelepanu Hoolekandeseaduse puudusile ja neile väärnähteile, mis meil on esinenud hoolekandelise abi korraldamisel. Nii oli 1933. a. ELL esindajatekogu koosolekul arutusel hoolekandelise abistamise ümberkorraldamise küsimus, kus võeti vastu rida tähtsaid seisukohti hoolekandelise abi ümberkorraldamise alal. Kõigepealt naelutati ka seal kinni pahe, mis valitseb hoolekandelise alluvuse alal. Nimelt leiti, et praegune kord, milline võimaldab puudustkannatavale ainult üheaastase kohalelamisega valida endale abiandvaks asutiseks selle omavalitsuse, kus hoolekannet korraldatakse paremini — on osutunud ebaõiglaseks ja on kutsunud esile terve rea ilmaaegset kirjavahetust ja kohtuprotsesse. Selle pahe kõrvaldamist nägi ELL selles, et tuleb panna kehtima kogukonda kuuluvuse seadus hoolekandelise abi saamise suhtes, milline seadus looks selge ja vastuvaidlemata vormaalse tunnuse abistama kohustatud omavalitsuse kindlaksmääramisel. Kogukonnaseaduse mõte on ELL poolt tõstetud juba mitmel korral, kuid senini pole küsimusega saadud kaugemale. Omal ajal oli ELL poolt tõetatud välja isegi vastav seaduseelnõu, mida arutati ka vastavas komisjonis Siseministeeriumi ja mõlema liidu esindajate juuresolekul. Kogukonnaseaduse peamõte seisab selles, et iga kodanik peab kuuluma teatud kogukonda, olemas teatud kogukonna liikmeks, kelleks ta saab sündimise või teatud aja elumise järgi vastava omavalitsuse piirkonnas. Umbes analoogilised korraldused kehtivad ka Soomes ja Skandinaavia riikides, kuigi veidi teisel alusel. Ministeeriumis leiti aga selle seaduse elluviimine olevat takistatud väga mitmesuguste asjaoludega.

Samal ELL esindajatekogu koosolekul asuti veel seisukohale, et omavalitsuste kulud on nii rahva üldise vaesenemise, kui ka viimaseil aastail antud seaduste tõttu tunduvalt vähenenud, mispärast Hoolekandeseaduse muutmise mingil tingimusel ei tohiks panna omavalitsusile peale uusi kohustusi või suurendada seniseid,

vaid just vastuoksaks — peaks kergendatama omavalitsuste senist koormat hoolekande alal, olgu siis, kui uute seadustega antakse omavalitsusile uusi tuluallikaid. Linnad ja alevid on täiesti teadlikud rahva hoolekande teostamise vajadusest ja selle riiklikust tähtsusest, nad on ka senini teostanud tegelikult hoolekannet nii intensiivselt ja niihästi, kui seda on vähegi võimaldanud nende ainelised ressursid. Seepärast tuleks Hoolekandeseaduse muutmisel jätta seadusest välja kõik need üksikasjalised, olugi iseendast ilusad ja ideaalsed juhised hoolekande üksikute alade teostamise viiside tingimuste ja ulatuse kohta, mis esiteks pole teostatavad Eesti praegusisega lähema tuleviku majanduslikes oludes ja teiseks piiravad asjatult omavalitsuste vaba tegevust hoolekande alal ja annavad abitarvitajale olulise juriidilisi aluseid suuriks nõudmisiks, millised ületavad omavalitsuste reaalsed võimalused.

Ka EML poolt on mitmel ja mitmel korral arutatud hoolekandelise abistamise ümberkorraldamise küsimust, niihästi nõukogus kui ka juhatuses. On seatud üles terve rida resolutsioone ja parandusettepanekuid, arutatud küsimusi vastavais komisjonis ja saadetud ministeeriumele märgukirju. Ühtlasi on EML poolt nõutud, arvestanud omavalitsuse sellekohaseid soovide, Isikutööstamis- ja liikumiseaduse muutmist selles mõttes, et maal seataks jälle sisse elanikkude registreerimine, milline on vajaline hoolekandelise alluvuse küsimuse täpseks lahendamiseks ja abistama kohustatud omavalitsuse kindlaksmääramiseks. Ainult väike osa omavalitsusi suhtusid küsimusse eitavalt, kartes, et seetõttu suureneb kantsleitöö. 1933. a. võeti vastav seaduseelnõu Riigikogus vastu juba teisel lugemisel, kuid Riigikogu laialimineku tõttu jäi see kalevi alla ja pole senini näinud eluvalgust. Nüüd on küsimus tõusnud jälle uuesti üles ja võib olla leiab ühel või teisel viisil teatud lahenduse.

Vaidlused hoolekandelise alluvuse alal üksikute omavalitsuste vahel võtsid sellise terava kuju ja laialdase ulatuse, et omavalitsused ise oma liitude kaudu olid sunnitud astuma vastavaid samme. Nii sõlmiti ELL ja EML vahel peale vastavate ühiste nõupidamiste 1933. ja 1934. a. vahetusel kokkulepe, mille sisu seisis peamiselt järgmises:

Kuni Hoolekandeseaduse muutmise seaduse vastuvõtmiseni hoolekandelise abi

korraldamise alal arusaamatuste ja tülide vältimiseks omavalitsuste vahel pannakse kehtima järgmised juhised (reeglid) hoolekandeline abistamise korraldamise küsimuses, mis oleksid kohustatavad kõigile mõlemas liidus olevaile omavalitsusile:

a) Omavalitsuste raviasutised võivad võtta kohe ravimisele ainult selliseid puudustkannatavaid isikuid, kes vigastatuna ehk haigetena vajavad oma elu päästmiseks ehk haiguse või vigastuse tõttu tekkinud ajutise töövõimetuse alatiseks töövõimetuse muutmise hädaohu vältimiseks ravi niivõrd rutuliselt, et pole võimalik oodata ära abistama kohustatud omavalitsuse korraldusi.

Haiglad ei või võtta selle liigi puudustkannatavate haigete ravimise eest suuremat maksu kui oma kogukonna elanikelt.

Raviasutise asukoha omavalitsus, kui ta pole kohustatud kandma haiglas ravitava ravimiskulusid, peab haige ülekuulamise materjali põhjal hiljemalt 3 päeva jooksul teatama haige ravimisele võtmisest abistama kohustatud omavalitsusele; viimane on kohustatud hiljemalt seitsme päeva jooksul vastama, kas ta loeb end kohustatuks kandma ravimiskulusid või ei ja eitaval juhtumil — motiveerima oma seisukoha ühes võimaliku tähendusega, kes tema arvamuse järgi oleks kohustatud kandma need kulud.

Abistama kohustatud omavalitsus peab tasuma ravimiskulud arstiabi korraldanud omavalitsusele hiljemalt 3 kuu jooksul, arvates ravitava raviasutisest lahkumisest (Hoolekandeseaduse § 90).

b) Puudustkannatavatele isikule, kes ajutiselt on kaotanud oma töövõime haiguse, vigastuste, või mõnel muul põhjusel ja tarvitavad arstiabi, mis ei kuulu eelmise — lit. a, lõik 1 ettenähtud liiki, võib arstiabi korraldada ravitava asukoha omavalitsus ainult abistama kohustatud omavalitsuse nõusolekul. Samuti on kehtiv sellise nõusoleku nõue ka nende puudustkannatavate haigete kohta, kes haiglasse ravimisele minnes suudavad maksta ette ainult osa ravimiskulusid (Hoolekandeseaduse § 90).

d) Üldjuhisenähtena võib korraldada hoolekandelist abi ainult see omavalitsus, kes seks on kohustatud Hoolekandeseaduse põhjal (§ 19 ja teised) ja omavalitsused ei tohi abistada teise omavalitsuse hoolealuseid abistama kohustatud omavalitsuse kulul. Kui aga abipaluja vajab abi viivitamata ja on teise omavalitsuse piirkon-

nas, siis võib tema asukoha omavalitsus korraldada küll esialgset abistamist, kuid ta võib seda teha ainult minimaalsel määral ja on kohustatud ühe nädala jooksul teatama sellest abistama kohustatud omavalitsusele. Viimane on kohustatud vastama esialgset abistavale omavalitsusele hiljemalt 2 nädala jooksul, kas ta loeb end abistama kohustatud omavalitsuseks või mitte, eitaval juhtumil motiveerima oma seisukohad ühes võimaliku tähendusega, kes tema arvamuse järgi oleks kohustatud omavalitsus.

Abistama kohustatud omavalitsus peab määrama omaltpoolt kindlaks peale esialgse abi korraldamisest teate saamise hoolealuse edaspidise toetuse suuruse ja abistamisviisi.

Abistama kohustatud omavalitsus on kohustatud tasuma hiljemalt 3 kuu jooksul, arvates abistamise päevast, esialgset abi andnud omavalitsusele viimase poolt kantud kulud.

e) Pole lubatud korraldada hoolekandelist abistamist teise omavalitsuse hoolealuseile abistama kohustatud omavalitsuse kulul perioodiliste või pikemaajaliste või ka ühekordsete suuremate toetussummade määramise teel.

f) Iga omavalitsus on kohustatud korraldama tema piirkonnas olevate ja temale kuuluvate abivajavate isikute vajalisel määral abistamist, et viimaseil ei tekiks ülepääsmatu vajadus siirduda teisesse omavalitsusisse, kus abisaamise normid on suuremad ja abistamine korraldatud paremini.

Nagu nähtub kokkuleppe sisust, taotles see peamiselt sihti lahendada rahulikul teel tülisusi, millised tekkinud üksikute omavalitsuste vahel. Nimetatud kokkuleppe sisu tehti mõlema liidu poolt teatavaks liitudes olevaile omavalitsusile, paludes ja soovitades omavalitsusi pidada kinni kokkuleppest vastastikkuste vahetuse teostamise korral. Kuigi omavalitsused ehk püüdsidki osaliseltki täita kokkulepet, siiski on see iseendast igale omavalitsusele vaba asi ja liitudel polnud mingisugust võimu ega vahendit neid selleks sundida. Kõik see kriipsutab veel kord alla Hoolekandeseaduse puudulikkust ja eluvõrrust, milles leiduvaid puudusi peab parandama erakokkulepete kaudu.

Haridus- ja Sotsiaalministeeriumile saadetud materjalide alusel asuti ministeeriumis juba mõni aasta tagasi töötama välja Hoolekandeseaduse muutmise sea-

dust. Esimene põhjanev muutmiseaduse eelnõu töötati välja ministeeriumis 1933. a. Sesse eelnõusse oli võetud sisse võimalikud parandusettepanekud hoolekandelise abi korraldamise alal. Eelnõu jäi aga seisma ja peamiselt seetõttu, et taheti oodata ära maakondade reformi lähenemist, kuna hoolekandelise abistamise küsimus on lähedases seoses nende asutistega, kes seda abistamist tegelikult teostavad, kelleks üheks on ka maavalitsused. Maakondade reformi küsimus aga venis ja venis ning on veninud tänaseni. Kuna aga nõudmised Hoolekandeseaduse parandamiseks ja muutmiseks üha suureneksid ja omavalitsused kui ka riik ise olid sattunud väljapääsmatusse ummikusse hoolekandelise abistamise teostamise alal, siis ei jäänud enam aega oodata maakondade reformi lähenemise küsimust, vaid asi võeti uuesti ministeeriumis kaalumisele 1934. a. Eelmises projektis tehti terve rida parandusi ja uuendusi, siis töötati ta läbi vastavas komisjonis, kuhu kuulusid Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi, ELL ja EML esindajad. Vastastikkuste kompromisside alusel suudeti lõpuks töötada välja enam-vähem kõiki rahuldav eelnõu. See ei moodustanud endast küll täiesti uut Hoolekandeseadust, nagu soovisid liitude esindajad, kuid ta sisaldas siiski enam-vähem kõik vastavad parandused ja muud alused, millised olid hädavajalised hoolekandelise abistamise korraldamise alal. Väljatöötatud eelnõu seisis mõni aeg veel Majandusministeeriumis, kuni lõpuks pandi kehtima riigivanema poolt dekreedina 3. mail 1935. Kuid „Riigi Teatajas“ ilmunud Hoolekandeseaduse muutmise ja täiendamise seadus ei sisalda kaugeltki kõiki neid parandusi ja muudatusi, mis olid nähtud ette eelnõus. Muutmise seadus sisaldab ainult hädavajalisima ja ei saa kaugeltki olla hoolekandelise abistamise korraldamise lõplikuks lahendajaks. Kehitamapandud seadusest on jäetud välja ka osa neid muudatusi, mis olid nähtud ette eelnõus, nagu hoolekandelise alluvuse küsimus, kulude tagasinõudmise küsimus, kulude jaotamise küsimus riigi ja omavalitsuste ja üksikute omavalitsuste vahel, alaväärtuslike elementide sigivõimetuks tegemise küsimus jne. Nähtavasti ei tahetud eelnõu kehtimapanekul puudutada hoolekandelist abistamist teostavate asutiste vahelkordi, kuna niikuinii omavalitsuste reformiga selles tulevad teostada mitmesugused ümberkorraldused, ja on

lahendatud ainult küsimused, millised aitavad osaliseltki piirata hoolekandekulude abistavate asutiste suhtes.

Hoolekandeseaduse muutmise seadus taotleb kõigepealt ühe suurema hoolekandelise abistamise puuduse kõrvaldamist, s. o. hoolekandekulude piiramist ja kohustuste täpsemat kindlaksmääramist. Sissejuhatuse sellele annab juba § 1, kuhu on võetud sisse tingimus, et hoolekandelise abi korraldamisel tuleb pidada siimas, et hoolekandeline abistamine ei ülatuks üle nende elatustingimuste, milles tavaliselt elavad töötava rahva kihtidesse kuuluvad kodanikud, kes ei kuulu hoolekande alla. Sellega on piiritletud hoolekandelise abistamise ulatus, kuigi ainult deklaratiivselt. Sellega on tahetud määrata ära üldulatuslikult alus, millises ulatuses üldse abistamine võib teostuda. Kuigi see lause sisaldab ainult deklaratiivse väljenduse ja ei määra kindlaks arvulisi määri ega norme, siiski ta annab hoolekannet teostavaile asutisile teatud normaalse, üldise mõõdupuu hoolekandelise abistamise teostamisel. Suur mõtte seisab aga veel siin selles, et hoolealused pole õigustatud saama hoolekandelist abi suuremas ulatuses ja nende elujärg ei võiks kujuneda paremaks, kui elavad tavaliselt töötava rahva kihtidesse kuuluvad kodanikud, kes ei kuulu hoolekande alla. Sellega ei või enam öelda, et hoolekannet teostavad asutised oleks kohustatud teostama hoolekannet ulatuses, mis võimaldab hoolealuseile parema elatamise ühiskonna kulul, kui seda võivad lubada omale iseend ülalpidajad — töötavad kodanikud.

Ühtlasi on toodud sisse põhimõtte, et hoolekandeesutisisesse paigutatud abisaajale korraldatakse tööd nende jõu ja võimete kohaselt. Kuivõrd see on teostatav tegelikus elus, on teine küsimus, kuid põhimõtteliselt on täiesti õige, et ühiskonna kulul elatuvad liikmed teenivad tasa osagi enda ülalpidamise kuludest.

Täiesti uuena on toodud sisse hoolekanderaamat. Välismaail on mitmel pool praktiliseeritud hoolekanderaamatusüsteemi juba mõnda aega ja hea eduga. Ka meil on nõutud korduvalt hoolekanderaamatu sisseseadmist, mis aitaks korraldada hoolekandelist abistamist ühtlasemalt ja õiglasemalt. Senini olid sagedased nähted, kus üks hoolealune sai hoolekandelist abi mitmelt poolt. Ja vilunud abitarvitajad oskasid otsida üles kõik võimalused ja igalt poolt pressida välja toetusi. Selle tagajärjel kannatasid muidugi teised

abisaajad. Hoolekanderaamatu mõte seisab just selles, et neisse märkivad abistavad asutised, nii omavalitsused kui ka eraorganisatsioonid, andmed abistamise üle. Ja seetõttu on igale abistavale asutisele teada, kas hoolealune on abi juba saanud või mitte. Kuivõrd hoolekanderaamat leiab praktilises elus aga üldse teostamist, on teine küsimus, kuid seda peaks näitama juba lähem tulevik.

Omavalitsuste hoolekandeaasutiste sisseseadmiseks annab Haridus- ja Sotsiaalministeerium toetust riigi eelarvega lubatud krediitide piires 50% asutise sisseseadmise kuludest.

Muutmise seaduse § 11 on katsutud lahendada hoolekandelise abistamise normide küsimust. Hoolekandelise abistamise normide, s. o. hoolekandemäärade ja -aluste üle on olnud suuri vaidlusi. Vana seaduse järgi oli nähtud ette hoolekandekavade ja samuti ka hoolekandennormide väljatöötamine iga aasta jaoks. Tegelikult aga pole saadud nende kavade koostamise suhtes pidada kinni seaduse tähdest, ja see on jäänud senini rohkem paberile. Uue seaduse järgi tulevad hoolekandennormid üle riigi kokku Haridus- ja Sotsiaalministeeriumile, kel on õigus teha neis normes parandusi. Seaduse mõte seisab aga selles, et iga omavalitsus võib, arvestanud kohalikke olusid, määrata kindlaks abistamisnormid oma administratiivpiirkonna kohta. Kuid et omavalitsused ei talitaks liiga mapead ja normides valitseks ühtlus ja kord, on keskvalitsusel õigus omavalitsuste poolt koostatud normides teha parandusi ja muudatusi.

Omavalitsuste majanduse ja abistamise ulatuse piiramise huves on seaduse § 25 muudetud selles mõttes, et omavalitsusele on antud õigus, aga mitte ei lausu temal kohustus, korraldada abistamist neile puudustkannatajaile, kel on omakseid või sugulasi. Endise korra järgi olid aga kohustatud korraldama abistamist, omavalitsused vaatamata sellele, et abivajajal oli jõukaid sugulasi või omakseid. Oli isegi juhtumeid, kus hoolealune surres jättis järele suure päranduse, vaatamata sellele, et ta juba mitmed aastad oli elatunud ühiskonna kulul ja abil. See on täiesti vajaline ja eluline muudatus ja aitab tunduvalt kergendada omavalitsuste tegevust hoolekande alal.

Omavalitsuste hoolekandekulusid suurendab tunduvalt § 75 muutmise. Endise korra järgi vigaste ja kurikalduvustega

laste, pimedate ja kurtummade ja nõrgamõistuslike eest hoolitsemine oli Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi ülesandeks, kuid uue seadusega langesid hoolekandekulud ülalnimetatud isikute eest suuremaltoalt omavalitsuste kanda. Riigi kanda jääks ainult hoolitsemine nõrgamõistuslike ja vaimuhaigete eest nii sellekohaseis asutisis, kui ka väljaspool asutisi ja ühtlasi ka imikutekodude sisseseadmine ja laste ülalpidamiskulud neis kodudes. Kuigi § 10 alusel on võetud riigi kanda 50% hoolekandeaasutiste sisseseadmise kuludest, ei kata see siiski kaugeltki neid suurenevaid kulusid, millised langevad omavalitsusile, eriti linna-, alevi- ja vallaomavalitsusile nende hoolealuste ülalpidamise puhul vastavasis asutisis.

Abistatavate asutiste seisundit on parandatud sellega, et hoolekandekulude tagasinõudmist hoolealuseilt või vastutajailt isikult on võimaldatud administratiivkorras. Senine kohtukorras nõudmine oli väga tülikas ja aegaviitev, kuna uus kord võimaldab omavalitsusile tehtud kulude tagasisaamiseks palju lihtsama korra.

Elulise uuendusena on antud õigus hoolekandeaasutisile, kes abistanud väljaspool abielu sündinud last esitada ilma lapse ema erilise volitusega kohtule nõudepalveid ja ajama asju lapse isalt lapse elatusraha nõudmiseks ja võtta vastu väljamõistetud summasid. Lapse isalt väljamõistetud ja kättesaadud elatusrahast kaetakse esimeses järjekorras lapsele korraldatud hoolekande kulud ja jääk, kui see olemas, makstakse välja lapse emale. See uuendus tõsteti omal ajal ülesse EML poolt Haridus- ja Sotsiaalministeeriumile esitatud Hoolekandeseaduse muutmise kavas. Sageli juhtub nii, et vallaslaste emad kas on niivõrd vaesed või saamatud, et nad ei suuda ise omalt poolt algatada kohtus alimentideprotsessi. Omavalitsused aga on kohustatud abistama neid, vaatamata sellele, et väljaspool abielu sündinud lapse isal on küllaldasi võimalusi lapse ema ja lapse abistamiseks. Seepärast on täiesti õige, et omavalitsusil on õigus ise algatada selliseid protsesse ja võtta vastu väljamõistetud summasid.

Samuti on vastuvõetav ja eluline seaduse täiendus sellega, et hoolekandekorras alalist abi saavate isikute poolt oma varade kinkimise või pantimise kohta tehtud lepingud või kokkulepped on kehtivad ainult siis kui kinkija või pantija elukohta linna-, alevi- või vallavalitsus

selleks on andnud nõusoleku. Nende isikute kinnisvarade võõrandamise või võlgadega koormamise takistamiseks võetakse abistava asutise nõudel kinnistusraamatusse vastav keelumärkus. Sellega on pandud piir sellisele ebaloomulikule nähte, kus hoolealune, kes on saanud alalist abi omavalitsuselt, hiljem oma varanduse kingib hoopis kolmandale isikule ja omavalitsusel pole mingit võimalust saada tagasi tehtud kulusid.

Isikute kohta, kes jätavad oma perekonna hooletusse ja nälga, on toodud sisse uuendus, et omavalitsusil on õigus vastava perekonnaliikme avalduse põhjal teha otsus nõuda sisse administratiivkorras perekonnatoitja teenistustasust vastava summa ta perekonna ülalpidamiseks. Sellega on tahetud osaltki tõkestada oma perekonna ülalpidamise kohustusi unustanud perekonnaisade pillavat eluviisi ja tegevust ja kindlustada perekonnaliikmeile teatud osa perekonnapea palgast.

Ülaltooduga on märgitud peamiselt kõik tähtsamad muudatused ja uuendused hoolekandeline abistamise korraldamise alal uue seaduse alusel. Nagu nähtub ülaltoodust, pole sellega kaugeltki lahendatud kõik küsimused hoolekandeline abistamise ümberkorraldamise alal. Välja on jäänud kuritegeliste ja ebanormaalseste elementide sigivõimetuaks tegemise küsimus, milline oli sees vastavas seaduseelnõus ja milline uuendus on hädavajaline. See küsimus ehk leiab lahenduse vastava eriseadusega. Lahendamata ja ümberkorraldamata on jäänud ka hoolekandeline alluvuse küsimus, mis on raskemaid ja vallasamaid küsimusi ja on olnud aluseks lõpmatuile vaidlustele ja kohtuprotsessidele üksikute omavalitsuste vahel. Välja on jäänud ka lahtise hoolekandele üleviimine maavalitsusilt valdadele, kus maavalitsused oleks jäänud ainult vasta-

vate hoolekandeesutiste sisseseadjaiks. Samuti on jäänud välja vastavate rahaliste vahekorrad korraldamine riigi ja omavalitsuste vahel, milline oli võetud sisse seaduseelnõus, jagades hoolekandeline abistamise kulud vastavas protsentuaalses vahekorras riigi ja omavalitsuste vahel. Kuna need küsimused on kõik laiaulatuslikud ja kaugelleulatava tähtsusega, siis on nende lahendamine uue seadusega jäetud lihtsalt lahtiseks. Kehitapandud muutmiseseadus on nimelt hädavajaliseks täienduseks ja paranduseks hoolekandeline abistamise korraldamise alal. Oleks ehk olnud õige, nagu soovitasid ka omavalitsuste liidud, jätta seaduse parandamine ja lappimine ja töötada välja täiesti uus seadus uusil alusel ja põhimõtetel, kuid nähtavasti ei jõutud sellega oodata.

Kuid on ka selge, et käesolev parandus võib kesta ainult ajutiselt ja varstigi ehk juba tuleb asuda uuesti Hoolekandeseaduse põhjalikule ümberütötamisele. Kuna aga hoolekandeline abistamise ümberkorraldamise küsimus on lähedases seoses omavalitsuste reformiga ja eriti maakondade ümberkorraldamisega, siis tuleb meil enne oodata ära selle küsimuse lahendamist. Maakondade küsimus peaks laheneda aga juba selle aasta sügisel, ja seega tuleks hoolekandeline abistamise ümberkorraldamise küsimus uuesti pävakorda arvata juba tuleval aastal. Uue põhjaliku ja elule vastava Hoolekandeseaduse väljatütötamine on aga hädavajaline ja selleks tuleb aidata kaasa kõigil, kes sellest huvitatud ja kes tegelevad hoolekandele alal. Eriti aga tuleb omavalitsusil endil, kui suuremail hoolekandelist abistamist teostajail ja nende liitudel kanda hoolt selle eest, et uus seadus oleks tõesti eluline ja vastaks meie rahva ja riigi kandejõule ja iseloomule.

Leedu omavalitsuste majanduslikust seisundist.

L. Kahkra.

Vandeadv. abi.

Tutvumine Leedu omavalitsuste rahandusliku ja majandusliku seisundiga peaks tänapäeval, kus pävakorrale on tõstetud Balti riikide poliitiline ja majanduslik lähenemine, ka meile pakkuma huvi. Seda-enam, et rahanduses peegeldub eriti objektiivsel ja erapooletul kujul omavalitsuste kogu tegevus ja neile seatud ülesannete iseloom ja ulatus.

Omavalitsused Leedus jaguvad nelja liiki: maakonnaomavalitsused („*Apskričiu savivaldybes*“), vallaomavalitsused („*Valsčiu savivaldybes*“), esimese järgu linnade omavalitsused („*Pirmaeilu miestu savivaldybes*“), teise järgu linnade omavalitsused („*Antraeilu miestu savivaldybes*“).

Omavalitsuste selline ülesehitus vas-

tab riigi administratiivsele struktuurile. Leedu vabariik on administratiivselt jaotatud 20 maakonnaks, mis omakorda jaguvad valdadeks, milliseid on maakonnas 7 kuni 24. Valdu on üldse 248. Linnad jaguvad Leedu riigadministratiivselt kahte liiki, millele vastavad ka kahte liiki linnaomavalitsused. Esimese järgu linnade hulka kuuluvad 10 suuremat linna, teise järku — 21 väiksemat.

Leedu omavalitsuste rahandusliku ja majandusliku seisundi kandvamaks aluseks on, nagu meilgi, sissetulekud maksudest. Omavalitsused on kõigepealt õigustatud võtma osa tähtsaimast riigimaksudest, nagu krundi-, kinnisvara- ja ärimaks. Need maksud võetakse omavalitsuste kasuks lisana vastavale riigimaksule kuni seaduses fikseeritud protsendilise ülemmäärani. Ühes maksude üldise ümberkorraldamisega muudeti 1933. a. ka omavalitsuste maksude seadus. Tähtsamaid muudatusi on muuseas see, et alates 1934. a. võetakse ühes mainitud kolme maksuga, omavalitsuste kasuks veel eriline lisamaks algkoolide ehitamiseks kuni 5% vastavast riigimaksust.

Leedu maakonna- ja vallaomavalitsuste tähtsaimaks tuluallikaks on krundimaks. Maakonnaomavalitsused on õigustatud võtma seda maksu kuni 15%, vallaomavalitsused — kuni 35% riigi kasuks võetavast põhimaksust. 1934. a. saadik lisandub sellele veel ülaltähendatud lisamaks algkoolide ehitamiseks. Millise määraneni need seaduslikud ülemmäärad kasustatakse tegelikult, iseloomustavad üksikute omavalitsuste 1934. a. eelarved. Üldiste vajaduste jaoks võeti krundimaksu 15% — 9, 12% — 2, 11% — 1, 10% — 7, 8% — 1 maakonnas.

Vastav lisamaks algkoolide ehitamiseks oli 1934. a. määratud 5% — 9, 4% — 2, 3% — 6 maakonnas ja kolmes maakonnas polnud 1934. a. selle lisamaksu võtmise üldse nähtud ette.

Vallaomavalitsusist, kes olid õigustatud võtma krundimaksu kuni 35% vastavast rigimaksusummast, võtsid 20% — 15, 23% — 5, 24% — 7, 24,5% — 1, 25% — 33, 26% — 5, 27% — 8, 28% — 8, 29% — 5, 30% — 68, 31% — 2, 32% — 7, 33% — 5, 34% — 3, 35% — 76 valda.

Nagu nähtub alljärgnevast tabelist, moodustab krundimaks kuni $\frac{2}{3}$ Leedu vallaomavalitsuste ja umbes $\frac{1}{3}$ maakonnaomavalitsuste korralisist tuludest. Maakonnaomavalitsuste eelarves paistavad silma veel kõrged tulud omavalitsus-

asutisilt ja -ettevõtteilt, mis moodustavad umbes $\frac{1}{4}$ korralisist tuludest. Vallaomavalitsusil aga puuduvad peale krundimaksu teised suuremad tuluallikad, mis pärast krundimaks osutub neile kogu rahanduse kandvaks aluseks.

Peale osasaamist nimetatud riigimaksudest on Leedus omavalitsused veel õigustatud võtma rea kohaliku iseloomuga makse, nagu korteri-, lõbustus-, liiklemisvahendite-, koeramaksu jne.

Leedu omavalitsused saavad peale selle veel riigilt rea tulusid, näiteks 5% riikliku piiritus- ning viinamonopoli puhaskasust, 1—2% riigi metsade ja järvede brutotuludest ja teatavad summad teede korrashoidmise eest riiklikes metsis.

Tähtsat osa etendavad Leedu omavalitsuste eelarveis veel omavalitsusasutiste ja -ettevõtete tulud ja tulud kinnisvaradelt ja rahalisilt kapitalelt — eriti maakonnaomavalitsusis ja suuremais linnades.

Leedu omavalitsuste arenemist majanduslikust ja rahanduslikust küljest valgustavad järgmised andmed omavalitsuste tulude tõusu kohta, alates 1933. a., mil pandi kehtima praegune litile kui rahaühikule baseeruv vääring.

Leedu omavalitsuste tulude arenemine 1923.—1934.

Aasta.	Litti.
1923	15 269 000
1925	22 753 000
1927	25 839 000
1929	28 756 000
1931	32 021 000
1933	30 608 364
1934	32 205 183

Seega on ühe aastakümne jooksul Leedu omavalitsuste tulud tõusnud umbes kahekordseks. Muuseas nähtub sellest tabelist ka majanduskriisist tingitud ajutine tagasimineku, millele viimasel ajal on järgnenud juba uus tõus. Viimane on küll suuremaltjaolt tingitud omavalitsuste maksude ümberkorraldamisest, muuseas uuest lisamaksust algkoolide ehitamise heaks.

Järgmine tabel annab ülevaatliku ja üksikasjalisema pildi Leedu omavalitsuste tulude koostisest ja üksikute tuluallikate osatähtsusest. Ühtlasi selguvad sellest tabelist ka need olulised erinevused, mis leiduvad üksikute omavalitsusliikide tulude struktuurilises koostises.

Leedu omavalitsuste tulud lühtides 1934. a. eelarvete järgi.

Tulude nimetus	Maakonna- omavalit- susil	I järgu linnade oma- valitsusil	Vallaoma- valitsusil	II järgu linnade oma- valitsusil	Kõikil oma- valitsusil kokku
Krundimaks	2 859 193	37 344	5 716 398	33 017	8 645 952
Kinnisvaramaks	404 789	1 909 390	207 536	166 366	2 688 081
Riigi metsade ja järvede bruto- tulude arvel	114 630	—	130 804	20	245 454
Ärimaks	775 809	2 746 222	450 506	273 800	4 246 337
Maanteedemaks	188 128	245 800	—	—	433 928
Rahas õiendatud naturaalkohustused	—	540 968	154 147	67 618	762 733
Korterimaks	—	991 000	—	177 713	1 168 713
Lõbustsmaks	30 700	135 100	—	—	165 800
Muud maksud	—	202 970	15 252	6 029	224 251
Korjandused	160 500	746 734	294 944	238 301	1 440 479
Omavalitsusasutuste ja -ettevõtete tulud	1 779 442	1 692 546	10 849	154 608	3 637 245
Tulud kinnisvaradest ja rahalisilt kapitaalt	515 422	1 551 855	437 270	190 071	2 694 618
Tagasisaadud laenud ja kulutused .	276 725	80 435	111 182	45 517	513 859
Piiritus- ja viinamonopoli tulude arvel	283 500	48 500	—	—	332 000
Teede parandamise eest riigimetsis	22 500	630	408 048	90	431 268
Mitmesugused tulud	40 945	226 750	413 582	54 387	735 664
Korralised tulud kokku	7 452 283	11 156 044	8 350 518	1 407 537	28 366 382
Toetused	63 600	549 600	66 125	29 380	708 705
Laenud	200 000	619 000	91 000	40 000	950 000
Muud erakorralised tulud	464 529	1 267 083	338 845	109 639	2 180 096
Erakorralised tulud kokku	728 129	2 435 683	495 970	179 019	3 838 801
Kõik tulud kokku	8 180 412	13 591 727	8 846 488	1 586 556	32 205 183

Leedu omavalitsuste tulude eelarve on tasakaalus kulude eelarvega. Omavalitsuste seadus 1932. a. seab Leedu omavalitsusile laiaulatuslikud ülesanded. Alljärgnev tabel annab ülevaatliku pildi sellest, kuidas Leedu omavalitsused püüavad oma tulude piires täita neid ülesandeid.

Leedu omavalitsused kannavad eriti suuri kohustusi hariduse ja kultuuri, sotsiaalse hoolekande ja tervishoiu alal, ja avaldavad neil aladel, kooskõlas seaduse poolt seatud ülesannetega, laiaulatuslikku aktiivsust.

Rahvahariduse alal kuulub omavalitsuste ülesannete hulka koolele ja õpetajale vajalikkude ruumide andmine ühes kütte ja valgustusega, inventari muretsemise kulude kandmine, kooliruumide ja -hoonete korrashoidmine ja remont ja uute koolimajade ehitamine.

Peale selle asutavad omavalitsused ja peavad ülal muuseumi, raamatukogusid, lugemissaale, korraldavad kursusi jne.

Viimasel ajal avaldavad Leedu omavalitsused, peamiselt maakonnaomavalitsused, aktiivset tegevust uute koolide asutamise ja koolimajade ehitamise alal.

Selleks oli 1934. a. nähtud ette 1 400 000 litti. Märkimisväärne on, et Leedu maakonnaomavalitsused, kelle kogutulud on 8 000 000 liti ümber, on määranud selleks otstarbeks 1 000 000 litti, kuna aga esimese järgu linnad, kelle tulud ulatuvad kokku 13 600 000 litini, on selleks määranud vaid 300 000 litti.

Omavalitsuste kulud tervishoiu alal lähevad peamiselt haiglate ülalpidamiseks. Kuna kehvematele kodanikele võimaldatakse haiglaravi alandatud hinnaga, siis katavad omavalitsuste haiglate tulud keskmiselt vaid kuni $\frac{2}{3}$ kuldudest. Peale selle on omavalitsuste ülalpidamisel veel ambulatooriumid, kus kehvematele kodanikele antakse astiabi tasuta. Omavalitsuste ülesandeks on muuseas veel nakushaiguste vastu võitlemine, vaeste kodanikkude arstiabi kulude kandmine jne.

Nagu nähtud alljärgnevast kulude eelarvest, kannavad eriti suuri kulusid rahva tervishoiu alal maakonnaomavalitsused. Leedu omavalitsusist avaldavad energilisimat ja laiaulatuslikemat aktiivsust tervishoiu alal maakonnaomavalitsused, kelle ülalpidamisel on terve võrk haiglaid. Maakonnaomavalitsused kulu-

Leedu omavalitsuste kulud linnades 1934. a. eelarvete järgi.

Kulude nimetus	Maakonna- oma- valitsusil	I järgu linnade oma- valitsusil	Valla oma- valitsusil	II järgu linnade oma- valitsusil	Kõigi oma- valitsusil kokku
Üldised valitsemiskulud, korralised	1 177 382	1 516 915	3 450 708	461 911	6 606 916
erakorralised	—	183 797	—	—	183 797
Põllutulundusliku kultuuri arenda- mine	16 016	600	2 919	1 075	20 610
Haridus, kunst ja kultuur, korr.	418 193	1 708 500	2 168 355	254 022	4 549 070
erakorr.	3 000	—	28 184	—	31 184
Sotsiaalse hoolekande kulud, korr.	924 514	1 780 414	315 922	124 010	3 142 860
erakorr.	1 000	—	—	—	1 000
Tervishoid, korralised	2 293 595	1 403 189	459 668	100 941	4 257 393
erakorralised	1 800	—	70 000	—	71 800
Arestlad, korralised	1 800	28 529	170 314	371 43	237 786
erakorralised	4 000	—	4 000	—	8 000
Riigi- ja omavalitsuspolitsei	16 480	146 764	83 363	23 724	270 331
Kaitseväeteenistusse kutsumise kulud	126 945	15 646	2 772	350	145 713
Liiklemise korraldamise kulud, korr.	296 269	549 338	696 575	120 789	1 662 971
erakorr.	462 979	—	126 877	2 100	591 956
Linnade korraldamise kulud, korr.	—	971 092	73 775	174 617	1 219 484
erakorr.	—	808 206	—	—	808 206
Tulikahjude vastu võitlemine	15 820	523 263	30 954	35 833	605 870
Omavalitsuste laenud, korralised	897 783	2 083 616	710 261	160 888	3 825 548
erakorralised	39 120	—	—	—	39 120
Kulud kreddiidi alal	78 606	65 255	52 834	8 062	204 757
Varanduste valitsemise kulud, korr.	228 941	386 087	168 742	23 355	807 125
erakorr.	1 176 169	1 420 516	232 265	57 736	2 886 686
Korralised kulud kokku	6 492 344	11 179 208	3 385 162	1 526 720	27 583 434
Erakorralised kulud kokku	1 698 068	2 412 519	461 326	59 836	4 621 749
Kõik kulud kokku	8 180 412	13 591 727	8 846 488	1 586 556	32 205 183

tavad nii absoluutselt kui ka suhteliselt tervishoiu alal palju rohkem, kui koguni esimese järgu linnad. Summaalt on maakonnaomavalitsuste tervishoiukulud keskmiselt umbes kaks korda kõrgemad, kui suurte linnade kulud. Samal ajal suhteliselt moodustavad nad maakonnaomavalitsuste eelarves 25—30% kogu kuldust, suurte linnade eelarves aga vaid umbes 10%.

Sotsiaalse hoolekande alal on Leedu omavalitsuste ülesandeks muuseas lastevarjupaikade ja vanadekodude ülalpidamine, töötaoleku vastu võitlemine, töötute abistamine, vaesemate kihtide korteri- ja toitlusolude parandamine. Nende ülalpidamisel on rahvarooglaid, elamukoolloniaid jne. Majanduskriisi teravnemisel ja töötaoleku suurenemisel pidid Leedu omavalitsused kulutama suuremaid summasid hädaabitöile. Omavalitsuste 1934. a. eelarveis oli näiteks sotsiaalse hoolekande kuludes nähtud ette 692 000 litti avalikkude tööde korraldamiseks.

Kuni 1928. a. olid Leedu omavalitsused kohustatud kandma suuri kulusid administratsiooni alal. Nende kohuseks oli

muuseas arestlate ülalpidamine, riigipolitsei ruumide andmine ühes kütte ja valgustusega jne. Nende ülesannete täitmine oli omavalitsusil võimalik vaid riigi poolt antud laenude ja toetuste abil. Alates 1928. a. on riik võtnud suurema osa administratsioonikuludest enda kanda, mistõttu vähenesid suuresti omavalitsuste kulud administratsiooni alal. Näiteks piirduvad omavalitsuste kohused riigipolitsei ülalpidamisel praegu peamiselt vaid arstiabi andmisega politseiamtikele.

Liiklemisoluude korraldamise alal on Leedu omavalitsuste peamiseks ülesandeks sildade ehitamine, samuti teede ja sildade remont ja korrashoidmine. Leedu omavalitsuste 1934. a. eelarvete võrdlemine 1933. a. eelarvetega näitab selliste kulude tunduvat tagasiminekut. Kuna 1933. a. oli liiklemise korraldamiseks nähtud ette kulusid 3 308 023 litti, on 1934. a. määratud selleks vaid 2 254 927 litti. See tagasimineku on selatav peamiselt sellega, et alates 1934. a. püütakse Leedus raudbetoonsildade asemel ehitada võimalust mööda puusildu. See tehakse muidugi vaid säästu eesmär-

giga. Ja tõesti on võimalik seeläbi vähendada liiklemisolude korraldamiseks minevaid kulusid.

Leedu omavalitsuste 1934. a. kulude eelarveis torkab silma see suhteliselt suur osa, mida mängivad laenude korraldamiseks vajalikud kulud. Leedu maakonna-omavalitsute eelarveis moodustavad nad üle 10% kogukuludest, kuna aga näiteks Eesti ajutised maaomavalitsused on 1933./34. eelarveaastal selleks kulutanud vaid 2,82% nende kulude kogusummast.

Üldiselt on Leedu omavalitsuste võlakooormatus suhteliselt suur ja näitab aastate kestel pidevat ja kiiret tõusu. 1929. a. oli näiteks omavalitsuste võlakoorem 8 000 000 litti, 1931. a. aga juba 14 900 000 litti ja vahepeal on see veelgi tõusnud. Eriti suur on esimese järgu linnade omavalitsuste võlakooormatus, mis seletatav nende energilise tegevusega linnade hoonestamise ja korraldamise alal, kusjuures suurimaid laene tehti veevärgi ja kanalisatsiooni rajamiseks, milleid vene ajal põlnud olemas ei üheski Leedu linnas.

Leedu omavalitsuste laenud on umbes $\frac{2}{3}$ ulatuses saadud riiklikest hoiukassadest ja riigikassast. Leedus valitsevate krediidiolude tõttu on omavalitsusil raske saada laene erapankadelt, rääkimata veel välislaenudest.

Viimaste aastate jooksul on Leedu omavalitsuste majandus, vaatamata suurele võlakooormatusele, konsolideerunud. Sellele on aidanud kaasa eeskätt omavalitsuste korraliste tulude suurendamine, peamiselt peale krundimaksu ülemmäära tõstmise sunduseandlikul teel ja peale selle veel see, et riik on rea kulusid, peamiselt administratsiooni alal, mis varem langesid omavalitsusile, võtnud enda kanda.

Üldiselt selgub ka Leedu omavalitsuste eelarvete analüüsist, et nad etendavad riigis asendamatu tähtsa teguri ja avaldavad eriti kultuurilisel, sotsiaalpoliitilisel ja majanduslikul alal viljakat tegevust rahvusriikliku terviku kasuks.

Leedu omavalitsuste poolt on kutsutud ellu ka rida majanduslikke ja üldkasulikke ettevõtteid. Omavalitsusil on muuseas 24 tapamaja, neist 20 linna-, 1 maakonna- ja 3 vallaomavalitsusil. Omavalitsuste apteekide arv on Leedus 20, neist maakonnaomavalitsusil kaugelt suurem osa, nimelt 14, linna- ja vallaomavalitsusil kummalgi 3. Ka suurem osa haiglaid on loodud maakonnaomavalitsuste poolt ja seisab nende valdamisel ja ülalpidamisel.

Kõigest ülaltoodust selgub, et Leedus avaldavad omavalitsused üldkasulikkude produktiivset aktiivsust.

Lääne-Euroopa linnade välisilme keskajal.

O. Angelus.

Siseministeeriumi Üldosakonna abidirektor.

(Järg.)

Majade fassaad oli algul lihtne, iga-suguste ilustusteta. Hiljem hakati kinnitama välisseinule vappe ja iseäranis alates XV sajandist püüti maju ilustada väliselt võimalikult paremini ja rikkalikumalt. Kivimajade seinule asetati plastilisi kujundeid; puumajade seinu kaeti, kui see ruumi poolest oli võimalik, suuremate maalidega. Keskaja maalest pole küll meie päevini säilinud jälgi, kuid XVI sajandist olemasolevad maalid Schaffhausenis, Augsburgis, Luzernis lasevad oletada, et majaseinad võitsid selles ilustustega palju.

Mis puutub majade aknaisse, siis algas klaasruutude üldine tarvitamine XV sajandil. Kuna kirikuis oli juba XII sajandil aknaklaasi tarvitamine harilik nähe, ei leia meie elumajus, seda mitte. Kui oli küll või vihmane ilm, siis tõmmati aknaluugid kinni ja oldi pimedas toas. Akna-

luukidesse tehti küll väikesed avaused, mis kleebiti kinni peene lõuendi, pergamenti või loomapõiega, kuid see ei aidanud midagi. XIV ja XV sajandil suurendati luugiaugud ja hakati siin ja seal tarvitama aknaklaase; esialgu pandi klaasid akende ülemise osa ette, kuna alumine osa kaeti luugiga. XVI sajandil oli juba kogu aken klaasist; kuid palju kasu see ei toonud: klaas oli paks ja värviline ja polnud läbipaistev. Kahekordseid aknaid ei tuntud XIX sajandini.

Mis lühidalt puutub majade sisse-musse, siis ei paku keskaja korterid ei seadmelt ega ruumelt palju külgetõmbavat. Sealjuures tuleb meenutada, et keskaja kortereid ei tarvitatud ainult perekonna eluruumeks, vaid ka tööruumeks, kauplusiks ja aidaruumeks, millega on ka seletatav, et näiteks Kölnis keskajal elunes ühes majas keskmiselt 6 inimest, nii

et ühe inimese tarvitada oli umbes 50 m², samas linnas 1883. a. elunes ühes majas keskmiselt 14 inimest ja iga inimese tarvitada oli 27 m².

Kuna linnakodanikkude elumajad olid lihtsad ja tunnistavad omanikkude tagasihoidlikkust, pakuvad avalikud ehitised sootuks teist pilti, kõigepealt kirikud ja raekojad. Varasel keskajal tekkisid uhked kloostrid ja hiljem — XI, XII ja XIII sajandil — suurejoonilises stiilis ehitatud kirikud, mis on keskaja arhitektuuri parimaid saavutisi. Kõik linnad, kui ainelised olud seda vähegi lubasid, püüdsid ehitada võimalikult suurepäraseid kirikuid; olid ju kirikud linna au ja ilu. Sellest ajast on pärit näiteks Saksa maal Ulmi kirik (1377. a.), Helveetsias Berni kirik (1421. a.), Austrias Stefani kirik Viinis, meie Oleviste kirik (ehitatud umbes 1267. a.) jne. Eriline tähelepanu pöörati, alates XV sajandist, kirikutornide kõrgusele; nii on Strassburgi kiriku torn 143 m kõrge, juba nimetatud Stefani kiriku torn — 141 m; seega on seletatav ka Oleviste kiriku torni kõrgus, kusjuures tuleb tähendada, et selle torni algkõrgus olevat olnud 159 m. Sama asjaoluga on seletatav ka nähe, et Lääne-Euroopas seisavad paljud keskaja kirikud poolvalmis tornidega, sest ehitust tuli tihti katkestada rahapuudusel.

Kirikute juures asusid kalmistud, samuti maeti surnuid ka kirikuisse; nii on näiteks Tallinna Toompea kirikusse maetud kuulus krahv Turn, kes 30-aastasest sõjas etendas suurt osa, Rootsi kuninga Gustav Vasa õde Margareeta, Vene admiralid Samuel Greigh ja Adam Krusenstern, kellest viimane sõitis esimese venelasena ümber maailma, ja teised. Nagu Lääne-Euroopas, nii hakati ka meil nõudma surnute matmist väljaspool linnapiire, mis on tähtis kõigepealt tervishoiuliselt seisukohalt. Nii tekkisid meil kalmistud Kalamajas, Koplis, Juhkentalis ja Mõigus.

Ka juudi sünagooge leidub varasel keskajal; neist on säilinud vaid vähesed: Prantsusmaal näiteks mitte ainustki, Tšehhoslovakkias — XIV sajandil ehitatud sünagoog Prahas ja Saksamaal — XIII sajandil ehitatud Vormsi sünagoog.

Teisist avalikest hooneist on kahtlemata tähtsaim raekoda. Niipea kui linnad võitsid kätte nii palju vabadust, et neil oli võimalik korraldada ise oma sise-mist elu, tekkis vajadus hoone järgi, kus

valitud kohtunikud ja linnavolinikud võisid koguneda ja täita administratiivseid ja kohtulikke ülesandeid, nõuda sisse makse ja neid kasustada linna huves, võtta vastu võõraid ja neid austada pidulikult. Esimesed suuremad raekojad ehitati XII sajandil. Mida keerulisemaks elu muutus, seda raskemaks ja mitmekesisemaks läks linna valitsemine, seda suuremad pidid olema raekoja ruumid. XV sajandi lõpuni koostusid raekojad väikesest arvust ametitubadest (majad olid harilikult ühekordsed) ja mõnest suurest saalist, mis oli määratud tantsupidude ja suurte pidulikkude vastuvõttude jaoks. Eeskodades müüdi turupäevil iga-sugust kraami; maaaluseis ruumes olid vangikambriid. Sageli kasustati keldriruume ka veiniloaks, mis osteti suurte pidude pühitsemiseks või kui linn jättis veinimüügi ainuõiguse oma kätte, säilitati müügi jaoks. Kui aga vein oli era-kaupmeeste oma, siis paigutati ta linnale kuuluvate maksude kindlustamiseks raekoja keldriruumi, kus ta seisis väikse laomaksu eest. Ühesõnaga raekoda oli töö-poolsest maja, mis on kõigi kodanikkude oma.

Raekoja torn (Tallinna raekoja torn on ehitatud 1665. a. Johan Müller'i poolt, raekoja enese ehitamise aastat on raske teha kindlaks) oli muuseas ka linnavahi asupaigaks, kes siit pidi valvama vaenlase lähenemise ja tulikahjude tekkimise järele ja andma tarbekorral kodanikele häiresignaali. Tornesse olid paigutatud kellad, mis alguses näitasid 24 tundi, mis meie ajal jälle läinud uuesti moodi. Alles XVII sajandil mindi üle 12-tunnisele süsteemile (näiteks Breslaus 1624. a.). On imelik, et Hispaanias puudusid kellad veel XVI sajandil.

Vanust raekodadest on säilinud väike arv endisel kujul, õieti võib öelda, et ainult pisemais linnades, kus asjaajamine aastasadade jooksul ei suurenenud märgatavalt, seisavad vanad raekojad osalt veel praegugi. Prantsusmaal on näiteks ainult Saint-Antonini raekoda pärit XII sajandist; rohkem on vanu raekodasid Itaalias, nii Comos (1215. a.), Paduas („Palazzo della Ragione“ XII sajandist), Veronas („Palazzo della Ragione“ 1183. a.), Bolognas („Palazzo Pubblico“), Firenzes („Palazzo Vecchio“) ja Sienas („Palazzo Pubblico“) jne.; Saksamaa vanemate raekodade hulka kuuluvad ehitised Dortmundis, Gelnhausenis, Lüübekis, Münchenis ja Braunschweigis.

Mõnes linnas keelati juba varakult tantsuõhtute, laulatuste, karnevalide ja teiste selliste pidude pidamine raekojas; siis hakati selleks otstarbeks soetama eriruume. Ehitati, nagu Lüübekis 1308. a., eripäraseid pidumaju, nagu Danzigis ja Elbingis, või tantsusaale, nagu kuulus Kölni „Gürzenich“, mis on säilinud muutmattult meie ajani. Need majad olid kas kõigi kodanikkude kasustada või ainult mõne üksiku kildkonna omad; nii ehitati Augsburgis 1442. a. juudi tantsumaja, suuris linnades — rikkamate elanikkude poolt losse pallimängude jaoks jne. Muuseas oli Prantsusmaal Versailles' lossi pallimänguruum nii suur, et seal revolutsiooni ajal võis pidada asutava kogu koosolekuid.

Raekoja ees või tema lähedal seisis Saksamaal nn. Rolandi kujud. Vanim neist oli 1250. a. Magdeburgis valmistatud puukuju. Esimene kivikuju seati üles Bremenis 1404. a., kus ta veel praegugi ilustab raekoja platsi. „Rolandite“ tähenduse üle on palju vaieldud; arvatakse, et peale nad olema linna vabaduse ja kõigepealt linna vaba õigusemõistmise sümboliks. Suuremaid kujusid leidis veel Halberstadtis, Brandenburgis, Halles ja teisis linnades.

Raekoja ees oleval turuplatsil saadeti täide surmanuhtlused, vähemalt võib seda öelda varase keskaja kohta. Asi seisab selles, et peale nn. alama kohtumõistmise läks ka ülemkohus, s. o. õigus kodanikke karistada surmanuhtlusega aja jooksul suuremate linnade valitsuste kätte. Seda õigust tarvitati laialt. Keskaja viimasel poolel on surmatud tuhanded inimesed just tähendatud linnade õiguse põhjal tehtud otsuste järgi; siinjuures tuleb arvestada, et keskajal karistati kõiki raskemaid süütegusid surmanuhtlusega. Karistuste täidesaatmine toimus algul linna sees, raekoja platsil; hiljem viidi karistamise koht linnavärvate taha. Tarvitavaim surmanuhtlusviis oli poomine. Montfauconis, Pariisi lähedal, oli näiteks püstitatud võllas, kus võidi puua 45 inimest korruga. Tallinnas oli karistamiskohaks plats, kus asub praegusel Veerenni tänaval Tallinna Linna III Haigla; platsi nimetatakse rahva seas veel praegugi „võlakatkuks“ (saksa keeles „Rabenstein“). Peale poomise oli laialt tarvitusel põletamine (nõiduse, süütamise, vääruse, raskeimate kõlblusvastaste kuritegude eest) ja uputamine. Kergemaid süütegusid ka-

ristati peksmisega, kusjuures süüalune seati eriti selleks püstitatud (jällegi harilikult raekoja ette) posti külge. Väiksemaks karistuseks oli süüdlase väljapanemine ja kinnisidumine kaagi külge, kus ümbritsev rahvas teda võis narrida ja pilgata. Tallinnas koristati viimane kaak, mis oli paigutatud Kaarli kiriku ja Tõnismäe vahele, umbes 70 aasta eest. Saksamaal on Schwäbisch-Hallis jäetud kohale kaunis hästi säilinud ja rikkalikult ilustatud kaak kui ajalooline mälestus. Mõnes linnas, näiteks Breslaus, oli joodikute jaoks mõeldud välja eriline trahv: nimelt mahutati topsisõpru, kes kuidagi ei suutnud parandada meelt, kõrgel raekoja küljes rippuvasse puurikesse.

Mis nüüd puutub vanglaisesse, siis tuleb tähendada, et keskaeg ei tundnud karistusvanglaid, kõik vahialused olid kinni ainult eeluurimise ajal ja kohtuotsusega mõisteti neile otsekohe mingisugune keheline karistus; peale nimetatute oli tarvitusel keele äralõikamine (jumala teotamise eest), keeva vette viskamine (valeraha tegemise eest), silmade väljatorkamine (valemängu eest) jne. Sõjavangide mahutamiseks kasustati linna torne ja raekoja all olevaid ruume.

Nagu tähendatud, tuli keskaja linnadel palju sõdida. Seepärast oli vaja alati suurt relvatagavara. Ladudeks olid peale linnatornide veel eriti selleks otstarbeks ehitatud majad, millest mõnedki on püsinud meie ajani, nagu Nürnbergis, Ulmis, Kölnis ja Lüübekis.

Sõdadest ja ka tihti korduvaist ikaldusist oli tingitud suurte viljaaitade ehitamine keskaja linnades, kuhu vili mahutati, et linna piiramiste ja teiste hädade ajal oleks tarvilik tagavara. Selliseid aitu, mis seniajani pääsenud hävitamisest, on veel näha Ulmis, Nürnbergis, Nördlingenis ja Bernis.

Raekoja lähedal seisis paljudes linnades kaubamajad, väiksemis linnades harilikult üks, suuremais rohkem; need olid suured, ilusad kahe- või kolmekordsed hooned, mis nii mõnigi kord võtsid enda alla tänava või mingisuguse erituru suurema osa. Kaubamajade keldreis ja aitudes seisis tagavarad, kuna kaubaproovid pandi välja üksikuis tubades; kui linnas oli ainult üks kaubamaja, mahutati peenemate kaupade, nagu tekstiiltööstustoodete proovid ülemisele ja teised alu- mismehele korrakle. Ülemise korra ja kogu maja keskmeks oli suur saal, kus aeti äri kui ka peeti pidusid. Need

saalid ongi õieti meie aja börside eelkäijad. Selliseid, vanust ajast päritud maju leiame veel Konstanzis (1388. a.), Strassburgis (1358. a.), Besigheimis (XIV sajandist), Freiburgis (XV sajandist), Koblenzis (1479. a.). Suurimaid ja ilusamaid oli Danzigi kaubamaja, kus peale äriruumide oli veel kaupmeeste joogiruum, nn. „Artushof“ — tähtsamaid keskaja ehitisi Saksamaal (lõpetatud XV sajandil). Ka Itaalias on säilinud senini mõned sellised majad, nii „Loggia dei Mercanti“ Bolognas (1425. a.),

„Portico dei Banchi“ samas (1400. a.), „il Cambio“ Perugias (1457. a.), mis kasutati peamiselt just börsiruumiks jne. Hispaanias on vanim kaubamaja nn. „Lonja“ Valencias. Londoni kuulus börs („Royal Exchange“) on ehitatud veidi hiljem ja vahepeal mitu korda suurendatud ja ehitatud ümber, samuti on keskaja lõpul ja uusaja algul ehitatud suur Antverpeni börs. Üldse on eriliselt rahaooperatsioonide jaoks määratud börside ehitamine XVIII sajandi saavutis.

(Järgneb.)

Kroonika.

Suurim rahvakool Soomes.

Möödunud aasta sügisel valmis Soomes, Helsingis, Kallio linnaosas, Soome suurima rahvakooli uus hoone, mis sisaldab 30 klassiruumi ja peale selle veel rida moodsale koolile tarvilikke kõrvalruume. Hoone on viiekordne, peale selle veel keldrikord.

Juba 1921. a. reserveeriti koolimaja jaoks krunt, kuid kui 1932. a. vajadus uue kooli järgi hakkas end andma tunda ja uue hoone ehitamiseks hakati tegema eeltöid, siis jõuti viimaks selgusele, et kavatsetud krunt pole mitmeti kohane selleks, ja valiti uus krunt. Linna arhitektile Gunnar Taucher'ile tehti ülesandeks esitada vastavad kavad uue hoone jaoks. Viimane koostas need kahes variandis, üks, mis sisaldas 15 ja teine — 30 klassiruumi. Nende kavade üle peeti võitlusi, kuna kooliringkondadest toonitati, et koolikasarm 30 klassiruumiga on pedagoogiliselt soovitatav, kuid teiselt poolt arvutati, et juba 1932. a. on selles linnaosas rohkem lapsi kui 15 klassiruumiga koolimaja suudab mahutada. Pealegi leiti, et suurem koolimaja on majanduseliselt odavam kasutada kui mitut vähemat. Viimaks lõppeski vaidlus suurema hoone kasuks. Säastu huves jäeti suuremast hoonest ära kavatsetud supelbasseinid, millega ettenähtud kulusumma vähenes 800 000 Soome mk. võrra.

3. mail 1933 kinnitas linnavolikogu linnavalitsuse ettepaneku suurema hoone püstitamise kohta ja tehti ülesandeks uus hoone valmis ehitada 1934. a. sügisese koolitöö alguseks. See sundis ehitusega kaunisti kiirustama. Pealegi tuli krundil lõhkuda terrasse ja krunt kunstlikult tasandada. Valmina on see umbes 4 m

kõrgem ümbruskonna tänavate pinnast. Kuna veel müüritööliste pikaldane streik cmalt poolt viivitas tööd, jõuti maja valmis 1. oktoobriks 1934 ja anti koolile kasutamiseks.

Hoone koostub viiekordsest peahoonest ja tiibhoonena külgeehitatud võimlast, mis on osalt kolme-, osalt neljakordne.

Peahoone alumisel korral on kaks ruumikat õpetajatetuba, kantselei, nõupidamisruum, raamatukogu ja käsitööjaoskond, mis koostub kolmest suurest tööruumist, ühest käsitööklassist ja mitmest materjaliruumist. Teisel korral on 12 klassiruumi madalamate klasside jaoks. Teised klassiruumid on paigutatud kolmandale ja neljandale korrale. Nende juurde kuulub ka kooliarsti vastuvõtu- ja ooteruum, koolihalastajaõe ruum, kaks joonistussaali, üks suurem loodusloosaal ja mõned materjaliruumid. Viiendal korral asub kooli köök, mis moodustab omaette jaoskonna, kuhu kuulub õppeköök, söögisaal, ümberrõivastusmüür, triikimis- ja pesuruum ja üks väiksem ruum kodukorraldamise õpetamiseks. Seal on ka kaks laulusaali, kaks käsitöösaali ja veel üks loodusloosaal. Keldrikorral on kehvemat õpilaste toitlustamise jaoskond, millesse kuulub kaks söögisaali ühes tarvilikkude kõrvalruumidega. Keldrikorral asuvad ka võimlate rõivistud ja duširuumid, käterätikute ja õpilaste rõivaste kuivatamise ruumid, keskkütteruumid, küttematerjali ja tagavarakeldrid. Eritiibhoones asub kaks võimlat, millest ühes on ka lava ja kasustatakse ka peosaalina. Tine võimla on määratud kasutamiseks ka väljastpoolt kooli võimlemisühinguile. Nende jaoks on keldrikorral seatud sisse erilised rõivistud ja duširuumid. Tiib-

hoone idapoolses osas asuvad kolm kooliteenijaruumi ja üks transformatori ruum.

Peahoone on 73 m pikk, koridoristusteemiline. Klassiruumid ja õppesaalid on kahel pool 4 m laiust hästivalgustatud koridori. Koridori seinus on 30 cm sügavused orvad metallnagidega, õpilaste ülrõivaste jaoks. Kaks peatreppi on kumbki 6,2 m laiad. Madalamate klasside ruumide juurde, teisele korrale, viib eriline trepp väikesest kooliõuest. Võimlad on kahe küljetrepiga ühendatud rõivistute ja duširuumidega. Hoone on varustatud soojaveetorustikuga. Koridores ja trepiruumes on radiaatorid laes. Vanemate õpetajate jaoks on üks väiksem töstuk. Klassi- ja õpetajateruumes on põrandad kaetud linoleumiga, kuna kodade põrandad on kaetud kummivaipadega. Võimlad ja laulusaalid on ehitatud häält isoleerivalt. Võimlate põrandad on tumedad ja lakitud. Koridoreid ja saalide seinad on värvitud heleda õlivärviga.

Väliselt on hoonele püütud anda tarbehoonele vastavat lihtsat välimust, mis aga linnaplaanis siiski pääseb mõjule oma asendi tõttu.

Kooliõuedel on terrassele ehitatud graniittrepid. Samuti on ka hoone välis-trepid graniidist. Õue on istutatud kümme-kond liiki puid. Suuremat osa kooliõue piiravad niined ja kohati tumedad mägimännid. Mitmesuguseist põõsast on moodustatud iluhekid. Spordiväljapoolsel küljel on kuju, mis ka tühtlasi näitab ilma-kaari.

Hoone maksus 10 800 000 Soome mk. Kuna hoone kubatuur on 44 000 m^3 , maksus 1 m^3 245 mk. Õue, terrasside, välis-treppide ja istandikkude peale kulus 900 000 mk.

Nagu ehitaja ise mainib oma ülevaates ehituse kohta, nimetab ajakirjandus hoolihoonet koolipaleeks. Ehitaja peab seda majanduseliselt otstarbekaks suurt-kooliks ja usub ka kindlasti, et see ka koolitehniliselt vastab oma otstarbele.

Helsingi linna gaasitariif.

Helsingi linna uue gaasitariifi kinnitas linnavolikogu möödunud aasta lõpul, mille järgi iga viienädalase lugemis-perioodi jooksul kasustatud voolu eest makstakse Soome markades 1—200- m^3 tarvituse puhul 1 mk. 30 p., 201—600 m^3 — 1 mk. 15 p., 601—2000 m^3 — 1 mk., 2001—4000 m^3 — 85 p. ja üle 4000 m^3 tarvituse puhul — 70 p. 1 m^3 eest.

Helsingi linn toetab laevaehitust.

Tööpuuduse lahendamiseks Helsingis määras linnavolikogu 500 000 mk. toetust Hietalahti doki- ja mehaanikatööstus-akt-siaseltsile, et see hangiks Helsingisse Soome aurulaevaühingu aktsiaseltsi tellimuse uue laeva ehitamise kohta. Toetus määrati eeldusega, et ka riik teeks omalt poolt sedasama ja et dokk ei võtaks kasu töö pealt.

Korstnapühkimise kommunaliseerimine Helsingis.

Korstnapühkimise kommunaliseerimiseks Helsingis esitati linnavolikogule määr-gukiri, milles tähendatakse, et omavalit-suste korstnapühkimisettevõtted on and-nud häid tagajärgi teisis linnades, nagu näiteks Viiburis ja Tamperes, korstna-pühkimine tuleks linna kaudu odavam majaanikele, kui praeguse süsteemi juures, ja oleks tulekaitse seisukohast kindlam.

Uus sünnitusmaja Viiburis.

Uue sünnitusmaja ehitamiseks Viiburis tegi linnavolikogu ülesandeks: tehnilisele osakonnale — töötada välja vastav kava ja koostada eelarve ja linnavalitsusele — nõutada riiklikku toetust ehituskuludeks ja igaaastaseks ülalpidamiseks. Esialgse kava järgi on sünnitusmajas nähtud ette 90 voodit ja maksuks mitte üle 8 500 000 Soome mk. (Linnal on 72 000 elanikku.)

Turu põllumaade tulu.

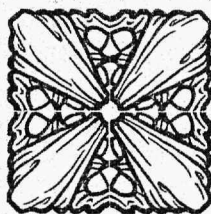
Turu linnal on põllumaad 1300 ha, millest linn saab aastas rendi näol 840 000 Soome mk. tulu. Ühe ha aasta-rendi summa on 550—650 mk.

Veevärgifondi asutamine Tamperes.

Tampere linnavolikogu otsustas asu-tada veevärgifondi, millesse kuuluvad kõik amortisatsiooniplaani järgi maha-kirjutatavad summad. Fond suureneks protsentide kaudu. Amortiseerimiskava järgi suureneb fond aasta jooksul 600 000 mk. võrra.

Uus elektritariif Uusikaupunkis.

Uusikaupunki linnavolikogu uuendas elektritariifi. Selle järgi maksab 1 KWh valgustusvoolu 3 Soome mk. ja 1 KWh tööstusvoolu — 2 mk., kusjuures suure-maile tarvitajaile tehakse hinnaalandust.

„Linnad ja Alevid“

Eesti Linnadeliidu häälekandja

ilmub 1935./36. a. VIII aastakäiguna, avaldades artikleid ja teateid nii kodu- kui välismaade linna- ja aleviomavalitsuste korraldusest ja elust, tutvustades nende kavatsuste ja saavutustega jne.

Ajakiri ilmub 10 korda aastas.

Numbri hind 25 s., aastakäigu (10 numbrit) — kr. 2.50.

Saadaval ka vanemad aastakäigud.

**Toimetuse ja lalitus: Eesti Linnadeliit, Tallinn, Pikk 6
Telefon 431-58.**

